

Տարեկան գինը 10 ռուբլ կէս տարվանը 6 ռուբլ:

ԹԻՖԼԻՍԻՄ ԳՐՎՈՒՄ ԷՆ ՄԻԱԽԱՅՆ ԽԱՐԱԳՐԱՄԱՆ ՄԷՋ:

()տարաբաղաբացիք դիմում են ուղղակի
Тифлис. Редакция „Мшак“

STILL

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

**Յայտարարում թիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կօպէկ:**

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Մեր միտքը արձագանք է գտնում:—Ներքին տեսություն: Նամակ Ախալցխայից: Նամակ Թեալաից: Նամակ Խմբադերի: Ներքին լուրեր:—Արտաքին տեսություն: Վախի՝ թղթակցությունը: Հայաստան ուղարկված մանամոզով: Արտաքին լուրեր:—Վշակի՝ Հեռագիրներ: Ցայտարարություններ:—Տեղիկացից:—Բանասիրան: Բարեկենդան:

ՄԵՐ ՄԻՏՔԸ ՍՐՋԱԳԱՆՔ Է
ԳՏՆՈՒՄ

Վաղուց է որ մենք առաջարկել էինք այն միտքը, որ ասիական թիւրքիայում նշանակվեն Ռուսաստանի կողմից այնպիսի կոնսուլներ, որոնք տեղեակ են տեղական լեզուների, որոնք ծանօթ են ժողովրդի կենանքի և նրա պէտքերի հետ: Մենք առաջարկում էինք որ Հայաստանի մէջ նշանակվէին կոնսուլները հայերից: Մանաւանդ այժմ, երբ Ռուսաստանի բոլոր ջանքերը թիւրքաց Հայաստանի դրութիւնը

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆ

Առհասարակ Ալեքսանդրապոլի ժողովուրդը՝ «բարեկենդան» ասելով՝ հասկանում է անդադար ուտելու, խմելու և չափազանց միսեթու և մանուսանդ Բաքուի կենաց առատորեն կոնծելու օրեր, ուրիշ ոչինչ: Բարեկենդանի ամբողջ երկու շաբաթում ամեն բան ու գործ թողած, զիշեր ցերեկ անց են կացնում միայն ագահաբար ուտելով և խմելով: Որ տունը, որ խանութը, որ սրճանոցը, որ հիւրանոցը... և վերջապես որ ծակ ու ծուկը կուզես, մտի՛ր, ամեն տեղ ահագին բազմութիւն իրար դիւի հաւաքլած, մեքենայաբար ծափահարելով, խելքից դուրս երգելով, գոռայով, դռնելով՝ քէֆ են անում: Բայց երբ դիւները շատ կոնծելուց տաքանում են, բռնում են իրար մազերից, տալիս են իրար դիւի, կոտորում են իրար և քէֆը աբիւռահեղութեամբ վերջացնում: Որ քուչովն անց ես կենում, դառուլի, գուռնի, սաղի... ձայները մարդու դուռն են արաքացնում: Ո՛չ մի փողոցում խելքը դուլար մարդ չես կարող դանել, բոլորն էլ չափազանց հաբաժ, պատէ պատ դիպչելով, գլորվելով, գետիկները համբուրելով, զինու և արաղի շիշերը ձեռքերը բռնած առւայ ուռայ գոռայով, շրջում են փողոցէ փողոց.... Ոմանք էլ այն-

բարոյեցիութեան, Սան-Ստեփանոսի և Բերկնի դաշնագրերի վճիռները, Թիւրքիայի անտարբերութեան և Մեքսիկայի Թիւսանութեան պատճառով դեռ Լս ապարդիւն են մնում, այժմ առում ենք, Ռուսաստանին անհրաժեշտ կը լինէր ունենալ Հայաստանում տեղական կեանքին, պիտոյքներին, տեղական ժողովրդի լեզուն համար հիւպատոսներ:

Հատ ուրախ ենք որ ռուսաց «ГОЛОСЪ» լրագրի էջերի մեջ այդ միտքը արձագանք գտաւ: Ուրեք լրագիրը, իր 114 համարի առաջ- նորոգող յօդուածը նուիրում է այդ խնդրին:

«Անհրաժեշտ է, ասում է լրագիրը, որ Հայաստանի քաղաքներում նշանակվեին գլխավորապես բարձրագույն ուսումնական հաստատություններ, որոնք տեղեակ լինեն թիւրքաց և հայոց լեզուների, անձինք, որոնք կարող լինեին հաստատու յարաբերութիւններ կապել տեղական

բանն են խմել որ, արդէն չափը անց է կացել, վեր են բնկել այս և այն պատերի տակը, գորովում են ցեխերի մէջ և ոտքերը ծեծում գետնին. կամենում են կանգնել, բայց գլխի վրա են անկլում: ուզում են խօսել, բերանները չէ բացվում...: Իսկ լըժիներին կամ չափխուճների խումբը լ՛նչ տեսակ անմարդապէս անառակութիւններ են գործում, բոլորովին ամաչում եմ այդ մասին խօսելու:—Թող թ խաղալը խօս արմատ է գցել մեր քաղաքի ամեն մի դասակարգի մէջ, որ ոչ միայն բարեկեաններին, այլ միշտ սորանով զբաղված են և այս անիծեալ մոլութիւնը հասել է իր վերջին ծայրագիծին:—Վերջապէս, հազար տեսակ անառակութիւն, աւաղակութիւն, լըբութիւն, մարդասպանութիւն...օրըստօրէ Ա շխառնաբանութիւն ամուր ու ճիւղանորվում են:—

Նս իմ անճական գործերից ասիպիսմ, բարեկենդանի վերջին երեքշաբթին թողեցի Ալեքսանդրապոլը իր այս անկարգութեան մէջ, դուրս եկայ գիւղերը։ Բայց գիւղերն էլ ունեն իրանց կոշտ անկարգութիւնները, որոնց մասին մի քանի խօսք ասելը աւելորդ չեմ համարում։—Այժմ գիւղացիք շատ հարուստ են երևում։ 12—13 տարեկան երեխաներին պատկում են միայն անց նպատակով, որ իւրանց հարստութիւնը ուրիշներին ցոյց տան։ Բայց թէ ի՞նչ շոյալուծութիւններ են գործ դնում հարստիւնքների ժամանակ, Աստուած ազատէ, երբոր պատկը եկեղեցուց վերադառնում է տուն, հարսն ու փեսան դրանք կանգնեցնում են և հրաւիրեալները (ղեցուք մի 25 մարդ են) 700—800 ռուբլի փող են նուիրում հարսին, մինչդեռ պատերազմից ա-

Հայոց ազգաբնակիչներն հետ
և առաջնորդել նրան, պահպանե-
լով նրա ղեպի մեզ ունեցած ճրգ-
տումները և համակրությունները:»

«ГОЛОСЪ» աւելացնում է որ
ցանկալի է հեպատոմների պաշ-
տոնի մէջ տեսնել անձիք, որոնք
ընդունակ լինէին ուսումնասիրել
տեղական ազգաբնակչութեան դը-
րութիւնը և կեանքը:

Կատարեալպէս համակրելով
«Голосъ» լրագրի մտքին, կրկնում
ենք, որ մանաւանդ այժմ անհրա-
ժեշտ կը լինէր իրազործել ուս-
լրագրի առաջարկութիւնը, երբ
Անգլիան դարձեալ մի քայլ է ա-
նում Հայաստանը իր ձեռքը զը-
ցելու համար: Այսարդ, որ վերա-
դառնում է Կ. Պօլիս, առաջար-
կում է Սուլթանին կազմել Փոքր
Ասիայի համար օտարներէից բաղ-
կացած պահապան զօրքը, որին
կառաջնորդեն անգլիացի հրամա-
նատարներ...»

Նգլիան քայլ առ քայլ ձգտում

ռաջ պղծան մարդը շատ դժուարութեամբ
100 մանկի կը տար:

Օրիորդի Հայրը մինչև աղայի տիրոջին
800—500 և առ նուազը 400 թ. բաշխ
և տանեցոց համար մի մի պատշաճաւոր
իսաւաթ կանխիկ չառնի, խօսք չի տայ։
Ամենասանպիտան, աւաղակ ու անկիրթ երեւ
տասարդը, եթէ 800 մանէթից կանցնի, կա
րող է զեղերից ամենալաւ աղջիկ առնել,
թէ կուզ մի աչք կոյր էլ լինի, մի ոտն էլ
չօղխա։—Գիւղացոց յիմար սովորութիւններից
մէկն էլ այս է, որ «աղջիկն ու աղէն զեռ
շատ ջահէլ են, թող հասնին» ասելով, տա
րիներով անպակ են թողնում։ Սորանից ա
ռաջ է գալիս այն, որ կամ երիտասարդն է
յեսա կանգնում, կտրում խեղճ օրիորդի ա
նունը, կամ օրիորդը ծնողներից ծածուկ
փախւում մի ուրիշ երիտասարդի հետ, բայց
թէ որքան խայտառակութիւններ, կուխներ,
մինչև անգամ մարդասպանութիւններ են
առաջ գալիս, թող ընթերցողները երեւա
կային։

Կէս օր էր: Անց եմ կենում Շորաքալայի միջից, տեսնեմ գիւղի ամենանշանաւոր իշխանները ուղղակի փողոցի միջին, բոլորովին ցեխի վրա ծալապատիկ նստած, բոմբ, արազի, զինու շիշերը գետնի վրա առաջները շարած, դաւուլչին ու զուռնաչին էլ զլիններին վերեւ կանգնած, «շնորհաւոր բարկենդան», բարով զատկի կարմիր հաւիթին արժանաշունք» ասելով այնքան էին խմել ու խելքերը բոլորովին կորցրել, որ բաժակները իրար գլխի էին տալիս: Կաւուլչու ու զուռնաչու ձախառները արդէն ծածկվել էին թղթադրամներով: Հեռացայ այս տեղից, բայց որ գիւղի միջից անց էի կենում, ամեն տեղ առատ էր կոն-

է իր ձեռքը գցել ամբողջ Փաշին-
Նսիան և զարճնել նրանից մի
երկրորդ Հնդկաստան:

9. U.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԱԽԱԼՑԻՍԱՅԻՑ

25 ապրիլ

Մենք բանի մեջ հայր կոնսերվատիւ է. նա կոնսերվատիւ է ինչպէս իր կրօնի, այնպէս էլ անձնական համոզմունքի մեջ, ինչպէս ազգութեան խնդրի, այնպէս էլ մասնաւոր հարցերի մեջ: Հայր սերունդներ է ծնել և թաղել կրօնի, փրատակներ թաղ, հայր միշտ հլու ստրուկ է եղել իր հնամեայ նախապաշարմունքներին, վարքին, սովորութիւններին, արտաքին արարողութիւններին, պարսկաւանդ ստրկաձեւութեան, ընտանեկան խստութեան, կեղծաւորութեան, բռնութեան և ձեւամոլութեան: Միմոք դարուպրի է հայր և փոսցրել իր գլուխը կղերի կրօնական և սօսլաստիկական ուսումնաստուութեան մեջ և աղգեցութեան տակ. նա ոչինչ չէ ուղել ձանաչելու բացի նարեկ և ճարտ և անութ թիւն, բացի իր նախնիքներ հետ հոգին աւանդած լեզու կոնսնները՝ գրաբարը: Հայր միշտ ծայրայեղ կերպով է մաքառել իր հարազատ որդու և եղբոր հետ, երբ նոքա

Ծագանութիւն, հարսանիք, մենամարտութիւն, ձիարշաւութիւն և այլ զանազան բարեկենդանական վնասակար խաղեր ու իրար տուր ու զմրոյցներ: Ժամը 2-ին մտայ Բ...գիւղը, որտեղ գիւղական երիտասարդները իրանց նոպիզները հնծած «Չիլինդ» էին խաղում: Չիլինդը շատ վնասակար խաղ է. կոտորում են իրար գլուխներ, ձեռքեր: Ով ում էտեկց ձիով հասաւ, ձեռքի ահագին մահակով տալիս է առանց խնայելու գլխին ու ուշաթափ վեր գցում ձիու ոտքերի տակ: Շատ անգամ Չիլինդը վերջանում է մեծ կռիւներով և արիւնահեղութեամբ: Այստեղից էլ հեռացայ, միւս օրը ժամը 10-ին մտայ Իլլանլու, որտեղ Չիլինդի խաղը նոր էր վերջացել, բայց խաղացող ձիաւորները շատ տխուր կերպարանքով տուն էին վերադառնում: Մօտեցայ ձիաւորներից մէկին, հարցրի, տեղեկացայ որ, կէս ժամ առաջ Չիլինդով մարդ են սպանել և բոլոր գիւղացիք մեծ սգի և արտամութեան մէջ էին: «Ճատ լաւ է, էս ձեզ խրատ» ասացի մարդումն ու շարունակեցի ճանապարհս, և երկոյեան ժամը 5-ին հասայ «Էշէքիլիսա», որ գտնվում է Անիից շատ քիչ հեռու, Ալանայ լեռան տակ: Այստեղ իրար մօտ բազմած են հինգ հոյակապ վանքեր, որոնք պատերազմից առաջ ծառայում էին մի հարուստ քրդի, ընդունելով իրանց սուրբ տաճարի մէջ յիշեալ անօրինի բազմաթիւ ոչխարները ու տաւարները: Պատեւրազմը սկսվեց թէ չէ, բուրդը թողեց վանքերը անտէր, ու փախաւ: Ճաշանդշաղցի բարիշտօր Յարութիւն վարդապետը օգուտ քաղելով այս հանգամանքից, ահա ընդամենը մօտ մի տարի է որ յիշեալ վանքերը իր հովանաւորութեան տակ է գտնւում, ամեն

յանդգնել են ձգտել դէպի նորութիւն, դէպի մի այլ ճանապարհ, այլ ուղղութիւն, բայց նորա նոյնչափ յամուռ որդին, ցոյց տալով նրան նոյնչափ ծայրայեղ ընդդիմադրութիւն, շատ անգամ հազար հալածանքների գնով յաղթող է հանդիսացել մի քայլ յառաջդիմութեան, մի կարգ բարոյական և մտաւոր բարձրութեան, մի աստիճան զարգացման մէջ։ Այսպէս մենք առաջ ենք տարել մեր ազգային զարգացումը, անհատական և ընդհանուր պրոգրէսը փոքր առ փոքր, մատ առ մատ, ոտ առ ոտ մինչև այն միջիմարական օրը, երբ այժմ պատասխում են այսչափ հեշտութեամբ ժլատների քսակները, շարժվում խաւարապաշտների սրտերը և մինչև անգամ վրա հասնում կանանց միջամտութիւնը գեռահաս սերունդի ազգային ուսումնարանների, դաստիարակութեան և լուսաւորութեան համար։ Այս եռանդը ամեն ուրեք ծաւալված է, ամեն ուրեք նա տիրում է և զբաղում ամենքին, բայց զբաղում կրկին ինչպէս կոնսերվատիւ և միակողմանի ու միահայեաց ժողովրդին։ Հայ հասարակութիւնը բաց է անուր ուսումնարաններ, հոգում երկսեռ սերունդի կրթութեան և ապագայի համար, բայց նա միշտ մոռանում է կամ զանց անում թէ՛ ծագումը չի պայմանաւորվում միայն կրօնական, եկեղեցական ծէսերով և աւանդութիւններով, այլ հայ ազգութիւնը որոշվում է արիւնով, լեզուով և տիպով։ Հարուստ և համեմատաբար աւելի զարգացած ու մեծամասն հայ հասարակութիւնը կողմնակալ լուսաւորչադաւաններից է բաղկանում, իսկ սրանք այնչափ միակողմանի են, բթացած կոնսերվատիւ, եսամուլ և մոլեռանդ որ հոգում են միմիայն և լոկ իրանց դաւանակից հայերի համար, էլ չուզելով լսել ոչ կաթօլիկ, ոչ բողոքական և ոչ մասնատական իրանց արհեստակիցների անունը։ Կրօնք ամենին չեն ուզում ճանաչել, որ ամբողջ գաւառներ և քաղաքներ կողմնակալ կիսով չափ ընկնել են ոչ լուսաւորչական հայերով, նրանք ուշադիր չեն որ Ախալցխա, Գորիս, Թիֆլիս և Քութայիս ու նրանց գիւղերը լինեն են մեր կաթօլիկ եղբայրներով, ինչպէս Համախի, Բաքու և Լենքորան բողոքականներով, Գուեխի, Գանձակ և Գարաբաղ մահմեդականացած հայերով, որոնցից, գոնեա Գուեսուպ գաւառում, շատերը ձգտում են դէպի հայ հասարակութիւնը, հայ լեզուն և յաճա-

խակի դէպի նախնեաց կրօնը։ Այս ամենը, ասում եմ, լուսաւորչական հայը թողնում է արհամարհանքի և զանցառութեան մէջ, պահելով իր հոգու խորքում այնչափ սեւտեր, որչափ իր սրտում քեն և կրօնական ատելութիւնը դէպի իր հարազատ եղբայրները։ «Աս ասում է նոյա լոկ էնդուր, որ նրանք չեն ուզում համբուրել Լիւթիմաճի pontifex maximus-ի փեշերը,» նա ասում է նրանց էնդուր, որ նրանք էլ ունեն նոյն հայկական յատկութիւնը, այն է, կրօնական յամուռութիւն և կոնսերվատիւ հոգի, նա ասում է վերջապէս նրանց հէնց էնդուր, որ կաթօլիկ հայը ուզում է ազատ լինել իր երկնային ձգտումների և կրօնական համոզմունքի մէջ։ Իրաւունք է արդեօք այս, նախատիւն չէ այս արդեօք մի ազգի համար, որի երեք միլիոն անդամները հաճախատում սպասում են մօտաւոր ապագայի՝ անկախութեան, ազատութեան և հաւասարութեան... Այս քանի որ լուսաւորչական հայը կը շարունակի այդպիսի աչքով նայել իր այլադաւան եղբոր վրա, քանի որ նա կը ննայէ իր կողպատած գումարից մի շնչին բաժին նուիրելու իր կարօտող եղբայրների զարգացման և ազգային սթափութեան համար, քանի որ նա մեղք կը համարի և երկնաճմանքի զեղծում իր տասնեակ ժողովրդական ուսումնարանից գոնէ հէնց մէկի դուռը բանալ իր ոչ լուսաւորչական հարազատների անմեղ մանուկների բարօրութեան համար, քանի նա կը մնայ քարասիրտ, մոլեռանդ և ձեւապաշտ, քանի նա դատապարտելի կը գտնէ, երբ մի օր ազգութիւնից հեռացած այլադաւան հայը կը զարգանայ և աչքը բացած կառնէ. «այո, ես կաթօլիկ եմ, ես բողոքական կամ մասնատական եմ, բայց ես քեզից պակաս հայ չեմ», կրկնում եմ քանի որ հայ ազգի մեծամասնութիւնը կը մնայ այսչափ միակողմանի, նեղհայեաց և անհամբեր դէպի ուրիշ կրօնը, նա երբեք չի հասնի այն լուսաւորչի օրին, երբ կը ստանայ ազգային ոյժ և քաղաքական ինքնաբոյնութիւն։ Այսպէս է աւանդում մեզ ազգերի պատմութիւնը իր գաւառի փորձը և իմաստալից խրատը...

Միւս նամակով կը հաղորդեմ այն խոր տպաւորութիւնները և սրտաշարժ խօսքերը, որոնց հանդիպեցի, շրջելով Ախալցխայի հայ-կաթօլիկ գիւղերը։

Գրեգոր Արեւիկոյան

տեսակ կեդոտութիւններ մաքրել տուել, փրկված տեղերը վերանորոգել, միաբանութիւն հաստատել, ուստաւորաց համար մի քանի մարդեր սենեակներ պատրաստել, օրինաւոր հաստատութեամբ վանքի համար վարելաւ հողեր, մարգագետիններ և կալուածներ ձեռք բերել, որոնք նշանաւոր եկամուտ են բերում վանքին։ Գերապատիւ հայրը այդտեղ մի ծխական դպրոց է բաց արել, որտեղ մի պարկեշտ և բաւականին հասկացող վարժապետի առաջնորդութեամբ սովորում էին բաւականին աշակերտներ։ Ի հարկէ յիշեալ վանքերը մի և նոյն ժամանակ գտնվում են Արարի առաջնորդ Գրեգորիոս վարդապետ Աղանեանցի օգնութեան և ակնածութեան տակ։ Հիմնադրելով ժամը 8-ին առաւօտեան մնաւ բարով ասացի «Այս քիլիսային» ու ճանապարհ ընկայ։ Զանազան գիւղեր անցնելով, ճաշից յետոյ ժամը 3-ին եւս Աղանեանցի մէջն էի, որտեղ անբաղդ դուրեւան մէջ, Ախալցխայի գետի ափին բազմած Հոռոմոսի չքնաղ մենաստանը, ողբում է իր պանծալի անցեալը։— Ես պարզ խոստովանելով գրչիս տկարութիւնը, չեմ համարձակվում այս հրաշակերտ վանքի վայելչագիւղ շինութեանց և զարմանալի ճարտարապետութեանց մասին խօսելու, միայն մի քանի խօսք ասեմք այն բաների մասին, որոնք տեսնողի վրա շատ վատ և տխուր տպաւորութիւն են թողնում։

Այս վանքը ունի մօտաւորապէս 100 օրաւար վարելահող, գեղեցիկ մարգագետիններ, բանջարանոցներ և ահալին տարածութեամբ արօտատեղիներ, որոնցից տարեկան եկամուտ է գալիս առ նուազը 2000 ռուբլ. դեռ չեմ յիշում Անի գնացող բազմաթիւ ճանապար-

հորներին և ուստաւորներին գոյացած արդիւնքը։ Ահա այսքան եկամուտ ունեցող մի վանք՝ այսօր այնպիսի մի ցաւալի ու քարուքանդ դրութեան մէջ է, որ ամեն մի հայի արիւն ունեցող ճանապարհորդը չէ կարող առանց արտասուք թափելու դուրս գալ այդ սուրբ աւերակներից, որոնք օրից օր քանդվում, մօտենում են իրանց գերեզմանին։ Վանքի չորս կողմը աննկելի աղետալութիւնները մի կողմ թողնելով, սիրելի ընթերցող, եկ ինձ հետ մանենք պարսպից վանքի ընդարձակ բակը, նայիր չորս կողմը և տես որ գիւղերու մին էլ չես կարող այսպիսի ապականութիւններ ու հազար տեսակ կեդոտութիւններ գտնել։ Նայիր այդ սուրբ պարսպում, մեր հայ թագաւորաց դատաստանատան մէջ վանքի խոտ ու դարման է հաւաքած, միւս կողմ մին էլ ավթար..... Այս վանքի լուսարարն է Բայկետուրցի տիրացու Սողեկը, որ ահա 10 տարի է բողոքովն ձրի, միայն արքայութիւն գնալու համար ծառայում է։ Այլք ասնդրապոլի մի խեղճ վարդապետ, որպէս միաբան, վեր ընկած այդտեղ ոչինչ բանի իրաւունք չունի, յետոյ մի երկու մշակ վանքի վարելահողերի վրա, այս է վանքի բոլոր միաբանութիւնը։ Իսկ սրանց բոլորի վրա ազատաբար իշխում է Ստեփան վարդապետ Նիրախունին, որ առանց որ և իցէ իշխանութեան հրամանի (այս տարի ստացաւ վանահայրութեան իրաւունք) ինքնազուլ, ահա վեցերորդ տարին է որ վանահայրութեան պաշտօն է կատարում և վանքի վրա լիակատար իշխում, որպէս իր սեփական նախնի։ Այս վարդապետը Փալարվան գիւղի քահանայ էր, կինը տարաբաղդաբար վախճանիկացաւ, ինքն էլ այս վանքին վանահայր դուրս եկաւ։

ՆԱՍՄԱԿ ԹԵՂԵԿՅԱՆ
27 ապրիլի
Կարծեմ շատ վաղուց է որ մեր քաղաքի մասին ոչինչ չէ գրվել մեր պարբերական թերթերում։ Եւ դա հասկանալի է, երբ այստեղ գրողներ չը կան։ Գուցէ շատերը հետաքրքրվում են Թէլաւի գրութեամբ, ուստի ցանկալի է հարեանցօրէն հայեացք գցել սրա կեանքի վրա։ Թէլաւի տեղի դիրքը և կլիման հիանալի են։ Բնութիւնը սորան տուել է առատ պարզեւնք, բայց ինչ անես որ բնակիչները չեն կարողանում օգուտ քաղել այդ Աստուծոց տուած բարիքներից։ Թէլաւում մօտաւորապէս բնակվում են 800 բնակիչներ, գուցէ 1000 էլ լինի, եթէ սրանք ցրված չը լինեն աշխարհիս չորս կողմը, իւրեանց բաղդը որոնելու, սրանք ունեն չորս եկեղեցի ինքն քահանայներով։ Դոգովորը բողոքովն համակրում է քահանայներին այնպէս որ կուրօրէն հնազանդվում է նրանց, ցաւօք սրտի պէտք է խոստովանվել որ այս քահանայների մէջ կարելի է միայն երկու կամ երեք հոգի գտնվեն որ օրինաւոր գրեւ կարգաւ գիտնան և օգուտ քաղեն ժողովրդի համակրութիւնից և հաւատարմութիւնից։ Եւ ինչ, տասն և իններորդ դարվա վերջերում այսպիսիների թիւը օր ըստ օրէ աւելանում է ի գալթակողութիւն ժողովուրդների և ի խայտառակութիւն հայոց ազգի։ Գուե ութ ամիս չէ որ այդպիսիների թիւը չորսով աւելացաւ այստեղ, երբ Թէլաւին բաւական է և չորս քահանայ։ Գրանց ձեռնարկութեան և գործակալի վրա բողոքեցին հին քահանայները։ Լիւթիմաճի տեղիս գործակալի և քահանայների բողոքը պարզելու՝ նշանակել էր քննիչ—Վ. Ս. Բատաւմեանին, որը գալով ներկայ տարիս յունվարի 6-ին, քննութիւնը շարունակեց մինչև նոյն ամսվա վերջը։ Այդ քննութեան ժամանակ հաստատվել է որ գործակատարը իր պաշտօնը ի չարն է գործածել՝ ժողովուրդներին, քահանայներին ուսումնարաններին և իսկ հոգեւոր իշխանութեան վերաբերմամբ։ Եւ ինչ—այժմ գործակալը կազմեց մի կուսակցութիւն իր բարեկամներից և ուղեւորվեց դէպի Լիւթիմաճի, որտեղից յոյս ունեն մինչև անգամ պարզեցով վերադարձնել։ Սենք յոյս ունենք որ ձգարտաւոր կաթողի-

կոսը ըստ արժանւոյն կը պատժէ յանցաւորին— պաշտպանելով իր զրկեալ հօտը։ Բաւական է ինչ որ Թէլաւեցիք համբերեցին։ Միթէ մի հարստահարող հարուստ գործակատարի պատճառով պէտք է ամբողջ ժողովուրդը դէպի խորեւորատ տանել։ Միթէ այսուհետեւ կարելի է տգէտ ամբոխին մեղադրել։ Մի քանի խօսք և մեր երկսեռ դպրոցների վրա։ Մեր դպրոցներում չը կայ մի օրինաւոր ուսուցիչ։ Գրանց աւելի նպատակաւորմար է անկեղծոյններ անուանել քան թէ դպրոցներ։ Գրանց մէջ կարող էք գտնել ամեն տեսակ բաղդախնդիրներին, որոնք ուսուցչի պաշտօն են կատարում։ Պարզեւնեցը դասերի ժամանակ պարապում է փաստաբանութեամբ գիւղացիների համար խնդիրներ գրելով։ Վ. այնպէս գրութեան և նօսայի ուսուցիչը տեղափոխված է Վ. վարել, ուրեմն դպրոցներում ոչինչ չէ շինվում։ Հոգաբարձուները բողոքեւան մօտիկ ազգականներ են նախագահներ են մեր դպրոցների, որոնք և դպրոցները համարում են իրանց հօր ժառանգութիւնը։ Սրանց ընտրութեան եղանակը արդէն հրատարակված էր։ Չարմանալի է որ մեր մէջ եթէ մէկը հոգաբարձուի, երեցփոխանի կամ գործակատարի պաշտօն ստացաւ, էլ անկարելի է նրան փոխել։ Սենք պատմեմք շաբաթ օրը աշակերտութիւնը գտնվում էին եկեղեցում, ուրեմն այդ օրը նրանց համար դաս չը կար։ Ինչ առաջադիմութիւն պէտք է լինի այն դպրոցներում որտեղ կատարեալ անարեւիտ է, որտեղ աշակերտներ գալիս են ժամի 11-ին։ Ուրեմն ինչպէս տեսնում էք մեր դպրոցները հոգեւորքի մէջ են։ Եւ մայ անցնենք դէպի բոլոր հայերը։ Սրանք դեռ ես գտնվում են չինական առաջնակարգ լուսաւորութեան մէջ։ Կրօնք մէջ չէք կարող գտնել մի մարդ որ հետաքրքրվի ազգային մի որ և իցէ հարցով, որ ստանայ մի որ և իցէ ազգային լրագիր, թէէն հայերէն շատերը լաւ գիտեն։ Իսկ «Գրօթեալ վրաց լրագրի ստացողները անթիւ են։ Սրանք աւելի ընդունակ են բաքոսաբանութեան մէջ, իսկ ինչ կը վերաբերի իրանց որդկերանց դատաւարակութեանը՝ բաւականանում են մի որ և իցէ շաբաթի տալու։ Եւ այս բանը անում են Թէլաւի հայերից ամենահարուստները։ Սրանք շատ ընդունակ են և բամբասանքի մէջ։ Եւ այժմ

ձանապարհորդ

այսքանը բաւական է, իսկ յետոյ եթէ կը հարկաւորվի կը գրեմ մանրամասնաբար այս բոլոր վերոյիշեալ հարցերի վրա: Այստեղ սաստիկ երաշտութիւն է, ուստի հացի գինը բարձրացաւ: Լճեայն ինչ թանգ է մեր չարահիւսեր շնորհիւ:

Կանեթեցի

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳԻՐԻՆ

Թիֆլիս, մայիսի 2-ին

Թիֆլիսի Կորաշէն եկեղեցու ս. Մարիամեան օրիորդաց ուսումնարանի վարչութիւնը, ձեր լրագրի միջոցով, յայտնում է ինչ հրապարակական շնորհակալութիւնը պ. պ. Վրիգոր Լճեայնուն, Լճեայի Բաբայեանին և Լճեայի Հովհաննիսեանին, որոնք բարեհաճեցին իրանց դաստիարակութիւններէն զոյգացած գումարի կէսը այն է՝ 212 ռ. 70 կ., նուիրել յօգուտ ուսումնարանին:

Պաշտօնակատար տեսչի
Վայրանէ Հովհաննիսեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳԻՐԻՆ

Եւստու, 28 ապրիլի

Որքան ուրախութիւն է պատճառում մեզ այն իրողութիւնը, որը տեսնում ենք ձեր պատուական լրագրի մանաւանդ վերջին համարների համարեա ամեն միւսում:

Սենք ասում ենք այն յաճախ ստորագրութիւնների մասին յօգուտ «Լճարատեան» ընկերութեան, որոնք օր ըստ օրէ աւելանում և բազմանում են:

Սերճապէս և հայ ազգը սկսել է համոզվել, որ նրա փրկութիւնը և վերածնութիւնը, բացի լրագրից, թատրոնից և հրապարակական դաստիարակութիւններից, կախած է նոյնպէս ուսումից և ուսումնարաններից:

Ստորագրութիւններին հաղորդակցում են, ինչպէս երևում է ցուցակներից, նոյնպէս ուսուցիչները անձներ, որոնք լցված ընդհանուր մարդկային զգացմունքով, նուիրում են իրանց կարողութեան չափ: Տեսնում ենք նոյնպէս հայ տիկիւնների և օրիորդների անունները կանաչան տեղերից, որոնք համակրում են այնպիսի մի ազգային գործին:

Բայց ցաւում ենք շատ որ Թիֆլիսի պէս մի մեծ քաղաքի հայ տիկիւնների և օրիորդների անուններ չենք կարողացել դեռ մինչև այժմ «Մշակում»:

Մէթէ գիւղերից և փոքր քաղաքներից օրինակ պէտք է առնեն Թիֆլիսի կանայք և օրիորդները: Բարի օրինակ առնելը և նմանելը միւսներին շատ նախանձելի գործն է... բայց Թիֆլիսի ինչպէս մի մեծ և հարուստ քաղաքի տիկիւնները և օրիորդները սկզբից իրանք պէտք է տային այն օրինակը գիւղական և փոքր քաղաքների իրանց նման գեղեցիկ սեռին:

Սենք յայտնում ենք որ շուտով և Թիֆլիսի օրիորդները կը սկսեն ստորագրողներ հաւաքել յօգուտ «Լճարատեան» ընկերութեան, և որ մեր ձայնը չի մնայ առանց հետեանքի և անգործագրելի: Հանկալի կը լինէր, որ ստորագրողները պարտաւորվէին տալ ամենայն տարի յայտնի մի վճար:

Թիֆլիսի Միւրիմանեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մեզ խնդրում են յայտնել որ Թիֆլիսի Գործակատարների ընկերութիւնը վարձեց այն բնակարանը, որ մինչև այժմ բռնած ունէր Գերմանական կուրբը Գօրովնիսի պրօսպեկտի վրա, Զիթալովի տանը:

Մենք լսում ենք որ Գօրի գաւառը գնացած յանձնաժողովից, որ բաղադրած էր Թիֆլիսի նահանգապետից, գաւառապետից և մի

քանի բժշկներից, այնտեղ ծագած մահաբեր հիւանդութեան բնակարանները հետագոյն տեղում համար, արդէն վերադարձել է Թիֆլիս: Ասում են որ յանձնաժողովը վտանգաւոր չէ գտել հիւանդութեան բնակարանները:

Ստացանք յօգուտ «Արարատեան» ընկերութեան Թիֆլիսի ծառայողների պ. Ա. Վարդապետեանից 5 ռ. և պ. Ն. Դուրլանեանից 10 ռուբլ:

ՄԵՏՎԱՐԱՔԻԽՍՏՅՈՑ մեզ գրում են. «Հաւամքի կոչված գիւղում մի բնակիչ գնում է ամբողջ պուշ նաւթ: Գիշերվայ 12 ժամին, երբ բոլորը քնած են լինում գիւղացին նաւթը ածում է իր վրա, լուցիկ է կպցնում և իրան պրօւմ: Անձնապահութեան պատճառը յայտնի չէ: Նրկար երաշտութեանից յետոյ ապրիլի 28-ին երեկոյան սկսեց բարակ անձրև գալ: Ժողովուրդը շատ ուրախ է: Յորենի սօմարի գինը 25 ռուբլուց իջաւ մինչև 18 ռ.»

Մեզ հաղորդում են Մ. ՎԱՐԱՔԻԽՍՏՅՈՑ, որ տեղական հասարակութիւնը հանդիստ չէ լինում, երբ նամակ է յանձնում փոստային: Լուր է տարածված իբր թէ փոստային մէջ մանր ծառայողները բաց են անում նամակները և մինչև անգամ այն ծրարները, որոնց մէջ խնդիրներ են լինում: Թղթակիցը փոստային վարչութեան ուղարկութիւնը դարձնում է այդ հանգամանքի վրա:

Շնորհակալութեամբ ստացանք Յարութիւն սարկ. Առաքելեանցից նրա թարգմանած «Պէտքը Ռոյլետում» վէպը հասակաւոր պատանիների համար: Գիրքը տպված է Թիֆլիսում, Յ. Մարտիրոսեանի տպարանում, 1879 թվին:

Մայիսի 1-ին, ժամը 6-ին երեկոյան եկաւ Թիֆլիսում սաստիկ անձրև կարկուտ: Թէև անձրևը երկար չը տևեց, բայց սաստիկ հովացրեց եղանակը:

Ընթերցողը տեսած կը լինի «Մշակի» յայտարարութիւնից որ պ. Գրիգոր Տէր-Սեւքի սերէկեան, որ հրատարակել է մի քանի թարգմանութիւններ և մի քանի իբր կրիտիկական բրօշուրներ, թողնուած ինչ է ստացել ներկայ տարվայ յուլիս ամիսից «Աշխատանք» անունով կէս հայերէն և կէս ռուսերէն գրական և քաղաքական շարաթափերի հրատարակելու:

Ընթերցողի ուղարկութիւն ենք դարձնում ներկայ համարում տպված Գրիգոր Նիկողոսեանի ԱՍԽԱՅԻՍՏՅՈՑ գրած խելացի և գեղեցիկ նամակի վրա:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

«ՄԱՍԻՍԻ» ԹՊԱՎԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Խարէրդէն մարտ 3 թուով հետեւեալը կը գրեն մեզ.

Վսեմ Ղալիպ փաշային և Վսեմ Յ. Նուրեան էջէնտիի նոր քննիչ կարգուիլը մեծ ուրախութիւն պատճառեց զաւառացուցս, որովհետեւ ամեն ոք բարեկարգութեանց կը սպասէ անհամբեր: Բուրաստանի (Մէղզէի) «Արարատեան» ընկերութիւնն յառաջ կերթայ. նաեւ հին և նոր ընկերութիւնները մեծ ջանք կընեն վարժարան բանալու, զիբը և լրագրի ծաւալելու: Տեղւոյ կառավարութիւնն իմաց տուաւ թէ ծածկերէն զատառուի համար 150 զըշ. ամսական որոշած է կառավարութեան անուակէն. նաեւ Ուսումնական խորհուրդ մը կազմեց կառավարութիւնը որոյ անդամ եղան Բողբաջկան միսիօնար Մ. Պաւլով լուսամիտ անձը, և Հայապղի ուսումնարանը Միսաքեան էջէնտիին և առևտրական Ժողովոյ նախագահ Բաշիտ էջէնտի:

Հետեւաբար տէրութեան բարձր հրամանաց

և ցանկութեան համաձայն թէ պաշտօնեայք և թէ ժողովուրդը մեծ ջանք կընեն կրթութեան համար: Կառ համոզուած են որ միայն կրթութեամբ կրնան փրկուիլ ներկայ տարւած վիճակէն: Տեղւոյ Թուրք, Հայ, Բողբաջկան և Սաորի ազգերը շատ սիրով են խրաբու հետ, և ամեն յառաջադիմական գործոց համար ձեռնառու կըլլան միմեանց, ինչպէս որ տեղւոյ կառավարիչ և զօրաց հրամանատար Լիվա Ա. Սէյտ և Հազգի փաշաներն ալ նիւթական նուէրներ շնորհեցին ընկերութեան վարժարանաց համար: Շուկայի ընթերցարանը բացւեցաւ երիտասարդական վարժարան, նմանապէս աղջկանց վարժարաններ կը բացուին գիւղերը և քաղաքը: Տիկնայց ընկերութիւններ օրէ օր յառաջ կերթան: Մաղթեմք յարատեւութիւն ուրախ սրտիւ:

Տեղա քանի մը տուն կաթօլիկ Հայեր կան, չորս ազգաց հետ ալ անհաշտ են: Անկիրթ մարդ մը Հայոց եկեղեցւոյն դուռը միշտ ադ տեղութիւն կը թափէր. կառավարութիւնը քանիցս արգիլեց և սուգանք աւաւ, դարձեալ չը զգաստանար. ի վերջոյ Հայերը կը ժողովին և նոյն տեղը սալապատակ մը կը շինեն. գերապայծառը կը զայրանայ, կը վազէ կառավարութեան քով Հայերը կամբաստանէ. կառավարութիւնն ալ գործն արդարութեամբ քննելով կը մեղադէ Կաթօլիկները, յիշեցնելով իրենց ըրած անվայել գործը: Ասոնք ամեն զգալարտութիւն կընեն Հայոց վայ. պատճառն այս է թէ ինչո՞ւ վարժարան բացին, և ինչո՞ւ Հայ տղայքը Կաթօլիկաց վարժարանէն հանեցին: Թող լսեն Պաշտ լուսամիտ Հռոմէական եղբայրներա. թող լսեն Կարնոյ և այլ գաւառաց մէջ գտնուած մեր եղբայրներն, որք Հայոց հետ ամենայն սիրով և եղբայրաբար կը վարուին. իսկ Խարբերդի գերապայծառն Հայերը կատէ, Հայերը կը զբոսարտէ, Հայերն ոչ—քրիստոնեայ կը կոչէ, և Հայոց եկեղեցւոյն մօտոյն ապաշխարութեան կենթարկէ: Նիւթ քանի մը տուն աւելի ժողովուրդ ունենայ, Սպանիական հաւատաքնութիւն իսկ բանալու մտադիր է. բայց թող լաւ գիտնայ որ լուսաւոր դարու մէջ և լուսամիտ թաղաւորի մը հպատակութեան մէջ կապրինք. թող ի դուր չը զայրանայ, թող ժողովուրդը մարդկութեան և եղբայրութեան մէջ մնալու յորդորէ. թող տեսնէ Պաշտ բազմաբղիւն ընկերութիւններն, որք զանազան ազգերէ անխտիր կազմուած են. հետեւաբար թող դարուս հոգին յարգէ, որ մեք ալ գինքն յարգենք ու պատուենք. քանզի չը վայել արքեպիսկոպոսի մը որ ազգ մը, մանաւանդ իւր ազգն անարգել տայ. ազգ մը որ ամեն ազգաց համակրութեանն ու յարգանքն արժանացած է: Հայազգի մեծ պաշտօնեայ մ'ալ զրպարտեց, (Վաղանճեան Կիրակոս էջէնտի), բայց այն պաշտօնեայն տէրութեան և ժողովուրդեան օգուտը կը քարոզէ, և դեռ երկու ամիս է որ գաւառս կը զանուի, այսքան ընկերութիւններ և դրպարոցներ կազմեց, և ժողովուրդը միշտ կը քարոզէ հնազանդիկ Աստուծոյ, հնազանդիկ արքային հրամանաց, սիրել զմիմեանս անխտիր և լուսաւորութեամբ յառաջանայ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՒՂԱՐԿԱՄԵՐ ՄԱՍՆԱԺՈՂՈՂ

Կը լսեմք թէ Հայկալի, Տիգրանակերտի, Կարնոյ և Վանայ նահանգաց մէջ բարեկարգութեամբ գործադրելու պաշտօնով զբաղուած լիազօր յանձնակալներուն հրահանգ տրեւր է հետեւեալ բարեկարգութիւններն ընելու.

1. Տեղացիներէ խառն ոստիկանութիւն (ժանտարան).
2. Դատարանաց բարեկարգութիւն և նիւզամիէի վերածում:
3. Տրոց բաշման և հաւաքման կանոնաւոր եղանակ, և
4. Միւսիրներու և Կայմաքամներու ընտ-

րութեան իրաւունքը զաւառաց ժողովուրդներուն յանձնել:

Յայտնի է թէ ասկից առաջ ալ քանիցս անգամ յանձնակալներ զրկուած էին Անատոլի, և մանաւորապէս Աղաբեկեան Վսեմ: Սարգիս էջէնտիին Ուշիոյ և Զարանձաղի կողմերը գնացած էր, բայց բնաւ արգիւնք մը չունեցան, որովհետեւ այն ժամանակ Բ. Դրան կողմանէ զրկուած անձները պարզ քննիչներ լինելով, քննելէ և տեղեկագրելէ աւելի բան մը չէին կրնար ընել. իսկ այժմ Հայկալի և Տիգրանակերտի նահանգներն, ինչպէս նաեւ Կարնոյ և Վանայ նահանգները զրկուած կայսերական տեսուչներն աւելի ընդարձակ արտօնութիւններ ունին, և պիտի կրնան կառուր բարեկարգութեան գործադրել. ուստի կը յուսամք որ իրենց այս մեծ պաշտօնը խղճի մտօք կատարելով, տեղական ժողովուրդներն և մանաւանդ անոնց մէջ բարեկարգութեան և մենէն աւելի պէտք ունեցող Հայ ժողովուրդն և ընդ նմին բովանդակ ազգն երախտաւոր կընեն. միանգամայն տէրութեան ալ նշանաւոր ծառայութիւն մը կը մատուցանեն ընդհանուր բարեկարգութեան գործը իւրացնելով:

(Մասիս)

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Կ. Պոլսի անգլիական դեսպան պ. Կայարդ վերադառնալու է Կ. Պոլսի: Նա դիտարարութիւն ունի առաջարկել Թիւրքիային կազմել օտարազգիներից մի պահապան զօրք Փոքր Ասիայի և Հայաստանի համար, որին կառաւարդին անգլիացի հրամանատարներ:

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԻ, 2 մայիսի: ПРАВЛ. ВЪСТН. լրագիրը հաղորդում է, որ մեծ իշխաններ Միխայիլ Գէորգի, Ալեքսանդր, Սերգէյ և Ալեկսէյ Միխայիլովիչներն ուղևորվեցին Ս. Պետերբուրգի Բօրժօմ:

ՈՒՐԱՆԱԿ, 29 ապրիլի: Վէսօրից յետոյ 2 ժամին սաստիկ փոթորիկի ժամանակ հրդեհը ոչնչացրեց Ուրալի քաղաքի նշանաւոր մասը: Ոչինչ ջանքեր չը կարողացան դարբեցնել հրդեհը: Անկարելի է որոշել այրվածի որքանութիւնը: Հեռագրական կայարանը այրվեցաւ: Այս հեռագիրը հստակեցնում է ուղարկված մինչև երկաթուղու առաջին կայարանը:

ՕՐԵՆԲՈՒՐԳ, ապրիլի: Նոր հրդեհ յայտնվեցաւ, որ սաստիկ փոթորիկի ժամանակ ոչնչացրեց կազանների պաշարեղէնի գրեթէ կէսը: Օրենբուրգի մէջ ապրիլի ընթացքում անձրև չէ եկել:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 2 մայիսի: Պետական բանկի 5% տոմսերը առաջին շրջանի արժէ 97 ռ. 16 կ., երկրորդ 96 ռ. 12 կ., երրորդ 96 ռ. 12 կ., չորրորդ 96 ռ., ներքին 5% առաջին փոխառութեան տոմսեր արժէ 243 ռ. 50 կ., երկրորդ 237 ռ. 75 կ., արևելեան առաջին փոխառութեան տոմսեր արժէ 93 ռ. 75 կ., ոսկի 8 ռ. 51 կ.: Ռուսաց 1 ռուբլ Լօնդոնի վրա արժէ 23,06 պէնս, ռուսաց 100 ռուբլ Գերմանիայի վրա արժէ 196 մարկ 62 պֆ., Փարիզի վրա 242 Ֆր. սանտիմ: Տրամադրութիւնը ամուր է:

Խմբագիր-Հրատարակող ԳԻՐԳՈՐ ԱՐՄԵՆԻՆԻ

